

”Verklighetsfrämmande om förbud mot kärnvapen”

Säkerhetspolitik.

DN. DEBATT 20190213

Vid sidan av artikeln har tidningen skrivit följande information om USA:s avrådan:

Natoländer, särskilt USA, har i skarpa ordalag avrått Sverige från tillträde till konventionen, samtidigt som man lika eftertryckligt hävdar att denna saknar all realpolitisk betydelse.

Utredningen om Sverige bör underteckna och ratificera konventionen om kärnvapenförbud innehåller många oklarheter. Bäst för Sverige är att säga ja till konventionen, och sedan verka för dess förbättring. Det vore ytterst egendomligt om nära 60 års insatser av svensk diplomati mot massförstörelsevapen inte skulle fullföljas, skriver fyra forskare.

Den 18 januari överlämnades utredningen om huruvida Sverige borde gå vidare, underteckna och ratificera konventionen om kärnvapenförbud som antogs av 122 av FN:s medlemsstater 2017. Enmansutredaren Lars-Erik Lundin rekommenderar att ”Sverige varken bör tillträda eller underteckna konventionen i dess nuvarande form”. Men utredningen har inte bidragit till den större klarhet som är nödvändig för Sveriges ställningstagande.

Konventionen om kärnvapenförbud som antogs av FN:s generalförsamling 2017 syftar till att påverka hur stater tänker, agerar och samarbetar i kärnvapenfrågor.

Tanken på ett lagfäst totalförbud har vuxit fram som en reaktion mot att kärnvapenstaterna i många år har vägrat att leva upp till artikel 6 i icke-spridningsavtalet NPT (Non-proliferation treaty). Denna stipulerar att kärnvapenstaterna skall förhandla om kärnvapnens avskaffande. Detta har kärnvapenstaterna inte gjort och planerar inte att göra.

Ingen realistisk bedömare tror att en kärnvapenfri värld kommer att uppstå inom en snar framtid. Det handlar därför om att ständigt påminna om kärnvapnens risker och utsätta kärnvapenstaterna för sådan press att de visar allvar med att rusta ned. Nobelprisbelönade Ican och ett stort antal folkliga och professionella organisationer har bidragit till denna nya öppning i arbetet för kärnvapenedrustning.

De målkonflikter som uppenbart finns mellan de positiva avsikterna och de juridiska, tekniska och säkerhetsmässiga komplikationerna kommer i utredningen i skymundan för den långa listan av invändningar, svagheter och problem kring konventionen. Undertecknade har i en rapport sammanställt åtminstone 32 sådana (länk till rapporten finns i webbversionen av denna text).

Rapporten visar att alldeles för många punkter är svagt underbyggda. Fyra av dem finns redan i Sveriges röstförklaring och flertalet av de övriga är kända i samband med förhandlingen 2017.

På (minst) fyra punkter görs klart verklighetsfrämmande anspråk på vad en konvention skulle kunna åstadkomma. Nedan tar vi upp dessa som för oss, liksom för utredaren, framstår som centrala.

1 ”Konventionen har en icke-inkluderande ansats vilket förhindrar internationella nedrustningsförhandlingar.” Att kärnvapenmakterna inom överskådlig tid inte kommer att ansluta sig till konventionen är känt och förutsett sedan länge. Men skulle Sverige vid eventuellt tillträde (som ”en liten

minoritet”) minska sina möjligheter att bidra till det internationella nedrustningsarbetet?

Erfarenheten av svenskt deltagande i nedrustningsförhandlingar pekar snarast på motsatsen. Respekten för svensk kunskap och integritet även när vi är i ”minoritet” har varit avgörande. Ett exempel: När Sverige och en rad stater krävde ett provstoppsavtal i början av 1960-talet hävdade USA och Sovjetunionen att detta var omöjligt att åstadkomma. Verifikationsinstrumenten saknades: supermakterna hävdade att det var omöjligt att förhandla fram ett verkningsfullt avtal.

Sverige argumenterade framgångsrikt för att sådan teknik redan fanns och därmed kunde användas (FOA var här till stor hjälp). Vi är övertygade om att Sverige även i fortsättningen kan få en brobyggande roll som ”västland”, medlem av EU och samarbetspart med Nato – och samtidigt konventionspart.

2 Konventionens relation till NPT. Utredaren anger att ickespridningsfördraget NPT skulle undermineras av konventionen. Men det finns inget i själva konventionen som strider mot NPT. NPT behandlar visserligen mer utförligt ickespridningsmålet och genom det så kallade tilläggsprotokollet finns verifikationsbestämmelser som konventionen inte har.

Konventionen går å andra sidan längre än vad NPT gör avseende förbud mot kärnvapen och ett sådant krav bör diskuteras vid kommande översynskonferenser. Internationell expertis pekar på att konventionen blir ett medel att stärka NPT (men inte nödvändigtvis kärnvapenstaternas ställning). De två konventionerna kan ömsesidigt stärka varandra.

3 Kärnvapenparaplyer. Om dessa skriver utredaren: ”Ett svenskt tillträde skulle inte minst på grund av ’paraplyförbudet’, uppfattas som en grundläggande kritik av den säkerhetspolitiska doktrin som omfattas av nästan alla Sveriges grannar och samarbetspartners i Europa och Nordamerika i Nato.”

Att konventionen innebär att avtalsparterna tar avstånd från Natos kärnvapendoktrin och att stater ska befinna sig under kärnvapenmaktens kärnvapenparaplyer är en av utgångspunkterna. Sverige är redan motståndare till att långsiktig säkerhet kan skapas genom denna avskräckning och bör inte ändra sig på den punkten.

4 Frågan om Nato och Sverige. Utredaren skriver att konsekvenserna av ett svenskt tillträde skulle bli ”mycket negativa” vad gäller svenska försvarspolitiska samarbeten med Nato, Natoländer och Finland. Men till stöd för den ståndpunkten åberopas endast ”signaler” från USA, vissa andra kärnvapenstater och några Natomedlemmar.

Här hade en egen grundlig analys varit i högsta grad påkallad. En sådan skulle möjligen kunnat förklara det paradoxala förhållandet att Natoländer, särskilt USA, i skarpa ordalag avrått Sverige från tillträde till konventionen, samtidigt som man lika eftertryckligt hävdar att denna saknar all realpolitisk betydelse. Både Sverige och Nato har betonat den ömsesidiga nyttan av samarbete. Det är osannolikt att alliansen eller dess medlemmar skulle äventyra denna samverkan om Sverige tillträder konventionen. Övningar och annan samverkan ska ju inte innefatta kärnvapen.

Utredningen bidrar inte till den större klarhet som efterfrågades i oktober 2017 då den tillsattes. Vi menar också i likhet med utredningen att det finns svagheter i konventionstexten och den bör stärkas på flera punkter. Men det finns goda möjligheter att påverka konventionen i positiv riktning.

Den lösning som vi finner bäst för vårt land är att underteckna och ratificera konventionen, och sedan som statspart energiskt verka för dess förbättring och för att andra länder gradvis ska ansluta sig. Det vore ytterst egendomligt om nära 60 år av svensk diplomatisk stoltaste insatser mot massförstörelsevapen inte skulle fullföljas.

Om parter inom regering och riksdag behöver ytterligare belysning av frågorna ska detta naturligtvis respekteras. I båda fallen ser vi det som nödvändigt att arbetet och analyserna sker i full öppenhet, i samverkan med "likasinnade" länder och med anlitan­de av bästa möjliga svenska och utländska expertis.

Undertecknare: **Lars Ingelstam**, professor emeritus i Teknik och social förändring, Linköpings universitet

Thomas Jonter, professor i Internationella relationer, Stockholms universitet

Peter Wallensteen, seniorprofessor i freds- och konfliktforskning, Uppsala universitet,

Gunnar Westberg, professor emeritus i medicin, Göteborgs universitet, fd ordförande i internationella läkarrörelsen mot kärnvapen, IPPNW.

Natoländer, särskilt USA, har i skarpa ordalag avrått Sverige från tillträde till konventionen, samtidigt som man lika eftertryckligt hävdat att denna saknar all realpolitisk betydelse.